

# KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK - KAZANÇ YÖNETİMİ VE FİNANSAL PERFORMANS İLİŞKİSİ\*

**Prof. Dr. Uğur KAYA\*\***

**Yrd. Doç. Dr. Ömer YAZAN\*\*\***

Makale Gönderim Tarihi : 13.03.2017 / Kabul Tarihi : 24.03.2017

## ÖZ

Bu çalışmanın amacı, muhasebe bilgi kalitesi açısından kurumsal sosyal sorumluluk, kazanç yönetimi ve finansal performans arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Çalışmanın araştırma bölümü için gerekli veriler, Borsa İstanbul (BİST) Sınai endeksinde hisse senetleri işlem gören 81 adet sanayi işletmesinin 2005-2012 yılları arasında yayınladıkları finansal tablolar, faaliyet raporları, kurumsal yönetim uyum raporları ve sosyal sorumluluk raporlarından elde edilmiştir. Her bir veri grubu için 648 gözlem yapılarak bir veri seti oluşturulmuştur. Bu veri seti kurumsal sosyal sorumluluk, kazanç yönetimi, finansal performans, denetim zorluğu, borç kullanımındaki artış ve sahiplik yoğunlaşması değişkenlerini içermektedir. Söz konusu veri seti, araştırmanın modelleri bağlamında, panel veri analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre; işletmelerde kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının kazanç yönetimini sınırladığı ve buna bağlı olarak da muhasebe bilgi kalitesinin artabileceği öne sürülebilir. Ayrıca söz konusu bulgular sırasıyla, finansal performans, denetim zorluğu ve borç kullanımındaki artışın kazanç yönetimini artırdığına işaret etmektedir. Bununla birlikte, incelenen işletmelerde sahiplik yoğunlaşmasının kazanç yönetimini düşürebildiği belirlenmiştir. Kurumsal sosyal sorumluluk ve finansal performans arasında ise anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Kazanç Yönetimi, Muhasebe Bilgi Kalitesi, Finansal Performans

\* Bu çalışma 06.11.2015 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde sunulan doktora tezinden uyarlanmıştır.

\*\* Karadeniz Teknik Üniversitesi, İ.İ.B.F. İşletme Bölümü, ukaya105@yahoo.com

\*\*\* Aksaray Üniversitesi, İ.İ.B.F. İşletme Bölümü, omer\_yazan@hotmail.com

**THE RELATIONSHIP BETWEEN CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY - EARNINGS MANAGEMENT AND FINANCIAL PERFORMANCE****ABSTRACT**

The purpose of this study is to reveal the relation between corporate social responsibility, earnings management and financial performance, according to accounting information quality. Required data for research part of the study has been collected from financial statements, annual reports, corporate governance compliance reports and social responsibility reports that were published by 81 industrial businesses, whose stocks were traded in Borsa Istanbul (BIST) Industrial index, between the years of 2005-2012. The data set has been generated by making 648 observations for every data groups. This data set includes the variables of corporate social responsibility, earnings management, financial performance, audit challenges, increase in borrowing and ownership concentration. Aforenamed data set has been analyzed by panel data analysis method, in the context of research models. According to research findings; it may be asserted that corporate social responsibility implementations restrict earnings management in business and therefore accounting information quality will be able to increase because of this restriction. Findings respectively refer that, increase in financial performance, auditing challenges and increase in borrowing raise enhance earnings management. However, it has been determined that ownership concentration may reduce the earnings management in investigated business. It couldn't be determined a meaningful relation between corporate social responsibility and financial performance.

**Keywords:** Corporate Social Responsibility, Earnings Management, Accounting Information Quality, Financial Performance

**1. GİRİŞ**

**K**ar amacı güden işletmeler, topluma doğrudan ya da dolaylı olarak pek çok fayda sağlamaktadırlar. Mal ve hizmetlerin üretimi ve ticareti, çalışabilir nüfusa iş olanakları sunulması ve sosyal güvence sağlanması, vergi ödeyerek devletin bütçe gelirlerinin artmasına yardımcı olunması vb. söz konusu faydalara örnek olarak gösterilebilir. Nihai amaçları kar etmek ve karlılığı sürdürülebilir kılmak olan pek çok işletmenin, büyüklüklerini ve iş hacimlerini artırarak hatta çokuluslu şirketlere dönüşerek küresel ölçekte faaliyette buldukları görülmektedir. İşletmelerin bu faaliyetleri sonucunda insan yaşamını ve doğal çevreyi tehdit edebilecek boyutlarda bir dizi olumsuz etkinin açığa çıkmasına sebep oldukları da bilinmektedir. Bu durumun en çarpıcı ve güncel örneklerinden biri olarak, İngiliz petrol şirketi British Petroleum (BP)'un okyanus yüzeyinin 1 500 metre derinliğinden ham petrol çıkaran "Deepwater Horizon" isimli petrol platformunda 20. 04. 2010 tarihinde

yaşanan patlama ve platformun batması sonucu başlayan ham petrol sızıntısı verilebilir. Sızıntı 85 gün sürmüş ve tarihin en büyük çevre felaketlerinden birisi olarak kayıtlara geçmiştir. Bu sızıntıda yaklaşık 4 000 000 varil ham petrol okyanus sularına karışmış, Meksika Körfezi'nin neredeyse tamamı kirlilikten olumsuz etkilenmiş, milyonlarca deniz canlısı yok olurken sızıntının uzun vadeli olumsuz etkilerinin ise henüz bilinemediği açıklanmıştır (Hoffman ve Jennings, 2010).

İşletme faaliyetlerinden doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenen çıkar grupları, doğal çevreye ve insan hayatına zararlı faaliyetlerin sınırlandırılması yönünde baskı yapan ve talepleri göz ardı edilemeyecek bir güç unsuru olarak açığa çıkmaktadır. Kurumsal sosyal sorumluluk kavramının bu güç unsurunun dengelenmesi ya da *ikna edilmesi* amacıyla geliştirildiği söylenebilmektedir (Ayhan, 2009; Fleming ve Jones, 2013). İşletmelerin sosyal sorumluluk uygulamalarının, sebep oldukları olumsuz çevresel ve sosyal etkilerin

telafisi yönünde bir gereklilik olduğu, böylece toplumsal çevreleriyle birlikte kendilerini de sürdürebilir kıldıkları ifade edilmektedir (Gürol ve diğerleri, 2010:141).

Çıkar gruplarının işletme faaliyetleri üzerindeki dolaylı kontrolü, şeffaf ve hesap verebilir bir yönetim vurgusunun yapılmasına sebep olmuştur. Bu anlayışa sahip işletme yönetimlerinin güvenilir finansal tablolar hazırlamaları ve sunmaları beklenecektir. Bununla birlikte işletme yöneticileri, toplumsal algıyı işletmeleri ve kendileri lehine değiştirerek piyasadaki güvenilirliklerini sürdürmek, prim almak, kolaylıkla kredi temin etmek, vergi avantajı sağlamak, hisse senetlerinin piyasa değerini yükseltmek, yeni iş imkanları elde etmek, karlılığı sürdürmek vb. amaçlarla kazanç yönetimi olarak bilinen muhasebe manipülasyonlarına başvurabilmektedir (Mulford ve Comiskey, 2002:61).

İşletmeler kurumsal sosyal sorumluluğu, şeffaf ve hesap verebilir yönetim anlayışlarının bir dışavurumu olarak göstermektedir. Dolayısıyla kurumsal sosyal sorumluluğun bir yansıması da topluma güvenilir finansal tablolar hazırlamak ve sunmak olmalıdır. O halde kazanç yönetimi uygulamalarıyla finansal tablo bilgilerinin manipüle edilmesinin, kurumsal sosyal sorumluluk anlayışının geliştirilmesiyle belirli bir düzeyde engellenmesi beklenebilir. Zira kurumsal sosyal sorumluluğun, kazanç yönetimini kısıtlayabilen bir unsur olması, çıkar gruplarına sunulan muhasebe bilgilerinin kalitesinin de artacağı anlamına gelebilecektir.

Kurumsal sosyal sorumluluk ve kazanç yönetimi uygulamalarının işletmelerin finansal performanslarıyla önemli bir etkileşim içinde olduğu görülmektedir. Kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları sonucu toplum nezdinde elde edilen olumlu imajın işletmelere kar artışı olarak geri dönmesi beklenebilmektedir. Bununla birlikte kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının be-

lirli bir maliyeti olduğundan bu uygulamaların finansal performansı yüksek ve karlı işletmelerde gözlenmesi de olağandır. Muhasebe bilgi kalitesini düşüren kazanç yönetimi uygulamaları sonucu sözcüğü vergi avantajı elde etmek istendiği dönemlerde finansal performansın düştüğü, hisse senetlerinin piyasa değerinin yükseltmek istendiği dönemlerde ise finansal performansın arttığı görülmektedir. Bu düşüncelere dayalı olarak hazırlanan çalışma, “İşletmelerde muhasebe bilgi kalitesi açısından kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları, kazanç yönetimi ve finansal performans arasında nasıl bir ilişki vardır?” sorusuna yanıt aramaktadır. İlgili literatür incelendiğinde önceki çalışmaların kurumsal sosyal sorumluluk ve kazanç yönetimi arasındaki ilişkiye, kurumsal sosyal sorumluluk ve finansal performans arasındaki ilişkiye ya da kazanç yönetimi ve finansal performans arasındaki ilişkiye odaklandıkları görülmektedir. Bu çalışma ise işletmelerde muhasebe bilgi kalitesi açısından kurumsal sosyal sorumluluk, kazanç yönetimi ve finansal performans arasında bütünsel bir ilişki kurarak ilgili literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir. Söz konusu hedef çerçevesinde, çalışmada ilk olarak konuyla ilgili önceki çalışmalar kısaca açıklanacak, daha sonra ise sırasıyla hipotezler ve yapılan araştırma üzerinde durulacaktır.

## 2. LİTERATÜR TARAMASI

Çalışmanın bu bölümünde kazanç yönetimi ile kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları ve finansal performans arasındaki ilişkinin kurulabilmesine imkân tanıyacak bazı çalışmalara atıf yapılmış ve bu çalışmalardan yola çıkılarak hipotezler geliştirilmiştir. Bu doğrultuda aşağıda konuyla ilgili literatür taraması yer almaktadır.

Liu ve Lu (2007), yüksek kurumsal yönetim seviyesine sahip işletmelerde düşük düzeyde kazanç yönetimi tespit ederek söz konusu değişkenler arasında negatif bir ilişki olduğu sonucunu ortaya koymuşlardır. Mackey ve diğerleri (2007), işlet-

melerin sosyal uygulamalarının yatırımcıların ilgisini çektiği ve onların beklentilerini karşıladığı ölçüde finansal performansa yansıtacağı ileri sürmektedir. Aksi takdirde bu tür uygulamaların ek bir maliyet unsuru olduğu da göz önüne alındığında finansal performansın olumsuz yönde etkilenebileceği belirtilmektedir. Mahoney ve diğerleri (2008), kurumsal sosyal performans ile finansal performans arasında pozitif bir ilişki saptarken Blodgett ve diğerleri (2014) kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının finansal performansla birlikte işletme değerini de artırdığını tespit etmişlerdir.

Prior ve diğerleri'ne göre (2008), işletme yöneticileri, kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları yoluyla çıkar gruplarının işletme hakkındaki görüşlerini olumlu yönde etkileyerek kendilerine kazanç yönetimi için alan açmaktadır. Dolayısıyla kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları kazanç yönetimi için bir araç olup söz konusu uygulamaların kazanç yönetimiyle doğru orantılı olarak değişmesi beklenmektedir. Araştırmacılar kazanç yönetiminin kurumsal sosyal sorumluluğu pozitif yönde etkilediğini tespit etmişlerdir. Kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları ve kazanç yönetiminin ise finansal performansı negatif yönde etkilediği görülmüştür. Beaudoin (2008) işletmelerde kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının şeffaflığı artırarak temsil sorununu azalttığı dolayısıyla kazanç yönetimini düşürdüğü sonucuna ulaşmıştır. Temsil sorununu ile kazanç yönetimi arasındaki ilişkiyi esas alan bazı çalışmalar işletmelerin sahiplik yapılarının bu ilişkide belirleyici olduğunu öne sürmektedir. Jara ve Lopez (2011), özellikle aile işletmelerinde sermayenin büyük kısmının aynı aileden bir ya da birkaç ortağın elinde toplanmasının kazanç yönetimini azaltmakta olduğunu öne sürmektedirler. Benzer bir biçimde Reyna (2012) işletme sermayesinin az sayıda ortağın sahipliğinde bulunmasının kazanç yönetimini azaltabileceğini iddia etmektedir.

Kazanç yönetimini etkileyen önemli unsurlardan

biri de denetim kalitesi ve buna bağlı olarak denetim zorluğudur. Denetlenen işletmelerin finansal tablolarıyla ilgili en uygun görüşün sunulması ve bu görüşün çeşitli kanıt ve objektif yargılarla desteklenmesi anlamına gelen denetim kalitesinin yüksek olması finansal tablo hazırlama sürecinde işletmelerin daha muhafazakâr davranmalarına neden olmaktadır. Denetim kalitesi ne kadar yüksekse işletme yöneticilerinin hata, hile ve usulsüzlüklerinin belirlenmesi o ölçüde mümkün olacak dolayısıyla kazanç yönetimi uygulamaları sınırlandırılabilir (Memiş ve Çetenak, 2012:214). Ancak denetim süreci zorlaştıkça denetim kalitesinin düşeceği açıktır. Nitekim Caramanis ve Lenox (2008), denetim süresi azaldıkça kazanç yönetimi uygulamalarının arttığı sonucuna ulaşmıştır. Karacaer ve Özek (2010) denetim zorluğunu, denetimi riskli ve uzun süren stoklar ile ticari alacaklar kalemlerinin toplam varlıklar içindeki payında gözlenen değişikliği esas alarak belirlemişlerdir. Araştırmacılar denetim süresi ile kazanç yönetimi arasındaki negatif ilişkiden yola çıkarak denetim zorluğu ile de negatif bir ilişki bekledikleri çalışmalarında bulgu olarak stoklar ve ticari alacak tutarında gözlenen artışların kazanç yönetimini de artırdığı sonucuna ulaşmışlardır.

Chih ve diğerleri (2008), kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları arttıkça karı azaltmaya yönelik kazanç yönetiminin düştüğü, ancak karı artırmaya yönelik kazanç yönetiminin yükseldiği sonucuna ulaşmışlardır. Gargouri ve diğerleri (2010) çevre ve çalışan esaslı kurumsal sosyal performans ile kazanç yönetimi arasında pozitif bir ilişki tespit etmişlerdir. Bu durum, çalışan esaslı ve özellikle çevreye yönelik ek uygulamaların yüksek maliyet içermesi sebebiyle finansal performansı düşürdüğü, bunu gizlemek için de kar üzerinde değişiklik yapılabileceği şeklinde yorumlanmaktadır. Yip ve diğerleri (2011), kurumsal sosyal sorumluluk raporlamaları ile kazanç yönetimi arasında anlamlı bir ilişki tespit etmiş-

lerdir. Khajavi ve Bayazidi (2011), hisse senetleri menkul kıymet borsalarında işlem gören halka açık işletmeler üzerinde yaptıkları araştırma sonucunda; kurumsal sosyal sorumluluk ile kazanç yönetimi arasında negatif bir ilişki, kazanç yönetimi ile finansal performans arasında ise pozitif bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.

Rahmawati ve Dianita (2011), kazanç yönetimi ile kurumsal sosyal sorumluluk arasında bir ilişki tespit edememiştir. Bununla birlikte çalışmada kurumsal sosyal sorumluluğun kazanç yönetimi ile birlikte finansal performans üzerinde negatif etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Kim ve diğerleri (2012), kurumsal sosyal raporlama çalışmalarının düzeyi ile kazanç yönetimi arasında negatif yönlü bir ilişki saptamışlardır. Scholtens ve Kang (2012), kurumsal sosyal sorumluluk ile kazanç yönetimi arasında negatif bir ilişki olduğunu doğrulamışlardır. Bozzolan ve diğerleri (2015), kurumsal sosyal sorumluluk uygulama düzeyi ile kazanç yönetimi stratejilerinin kullanımı arasında negatif bir ilişkinin olduğunu belirtmişlerdir. Gras-Gil ve diğerleri (2016), kurumsal sosyal sorumluluğun işletmelerde kurumsal karar verme sürecini etik ve moral açıdan etkilediğini, işletme itibarını artırdığını ve dolayısıyla kazanç yönetimi üzerinde negatif bir etkisi olduğunu ifade etmişlerdir.

Becchetti ve diğerleri (2012), kurumsal sosyal sorumluluk raporlamalarının hisse senedi sahiplerine ihtiyaç duydukları ek bilgileri sunarak finansal tabloları tamamladığını dolayısıyla daha şeffaf muhasebe uygulamalarına yol açtığını belirlemişlerdir. Ek olarak Oikonomou ve diğerleri (2014) çalışmalarında kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının işletmelerde borçlanma sürecini kısalttığını ve borç bulma kolaylığını artırdığını belirlemişlerdir. McDermott (2012), muhasebe bilgilerinin kalitesi ile kurumsal sosyal sorumluluk arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada, kurumsal sosyal sorumluluk yatırımlarının işletme yöneticileri tarafından şahsi kazanç elde etmek

için de kullanılabilirliğini öne sürmekte olup bu durumun finansal raporlama kalitesi ile ilgili olduğu iddia edilmektedir. Araştırma sonucu finansal raporlama kalitesinin yüksek olduğu işletmelerde bu sorunun azaldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Zira bu işletmelerde çıkar gruplarına sunulan muhasebe bilgileri gerçeğe daha fazla yansıtılabilir bir durumda olup çıkar gruplarının dolaylı kontrolüne imkân sağlamaktadır. Bu gibi işletmelerde kurumsal sosyal sorumluluk yatırımlarının daha etkin bir biçimde kullanıldığı, bu durumun ise işletmelerin gelecek finansal performanslarını olumlu yönde etkilediği belirtilmektedir. Ajina ve diğerleri (2016), kazanç yönetimi uygulamalarına başvuran işletmelerin yıllık raporlarının okunabilirlik düzeyini daha karmaşık hale getirme eğiliminde olduğunu öne sürmüşlerdir. Söz konusu durumun muhasebe bilgi kalitesini azaltan bir etki oluşturduğu açıktır. Tendeloo ve Vans-traelen' (2005), UFRS uygulamalarının kazanç yönetimine etkisini incelenmişlerdir. Şeffaflık, açıklık, karşılaştırılabilirlik, hesap verilebilirlik gibi kavramlar ışığında oluşturulan UFRS'nin temel amacı finansal raporlama kalitesinin ve kullanılabilirliğinin artırılması olduğuna göre kazanç yönetiminin bu raporlamalardan olumsuz etkilenmesi beklenmektedir. Çalışmada, UFRS uygulamalarının kazanç yönetiminin düşürülmesi yönünde bir etki oluşturmadığı belirtilmiştir.

Gençoğlu ve Ertan (2012), sahiplik yoğunlaşmasının finansal tablo bilgilerini özel amaçlar uğruna değiştirilebilir durumunu kolaylaştırdığını dolayısıyla muhasebe bilgi kalitesini düşürdüğünü belirtmişlerdir. Çalışmada sahiplik yoğunlaşması görülen işletmelerde borçlanma oranının da arttığı bu durumun da finansal riski artırarak muhasebe bilgi kalitesini düşürdüğü iddia olunmaktadır. Jaggi ve diğerleri (2009) işletme kontrolünün belirli aile üyelerinden oluşmuş ortakların elinde olması durumunda bu tür ortaklık yapılarının çıkarları işletmenin çıkarları ile birebir örtüşmekte olduğundan kazançların manipüle edilmesi ihti-

malinin çok azalacağını ileri sürmüşlerdir. Memiş ve Çetenak, (2012), işletme sermayesinin önemli bir kısmının belirli ortakların elinde toplanmasının bu ortakların yönetim üzerindeki ağırlığını artıracığını, dolayısıyla kazanç yönetiminin varlığına ve boyutlarına etki edeceğini belirtmişlerdir. Wang (2014) kurumsal ortakların kontrolleri sonucu karı yüksek göstermeye yönelik kazanç yönetiminin azaldığını ifade etmiştir. Bununla birlikte aynı çalışmada bu sahiplik yapısının karı düşük göstermeye yönelik kazanç yönetimini artırdığı da tespit edilmiştir. Kurumsal ortakların işletme sermayesindeki paylarının böyle bir etkisi olmasının işletmelere daha az vergi ödemek gibi çeşitli yararlar sağlayacağı açıktır.

### 3. HİPOTEZLERİN GELİŞTİRİLMESİ

Çalışmanın bir önceki kısmında incelenen literatürden yola çıkılarak kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının, çıkar gruplarına sağladığı ek bilgiler yoluyla işletme faaliyetleri hakkında bu grupların daha fazla bilgi edinmeleri ve işletmeden beklentilerinin ne oranda karşılandığını belirlemeleri için önemli olduğu söylenebilir. Çıkar gruplarının işletme hakkında olumlu yargı sahibi olmaları amacıyla yapılan kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları bu grupların işletme faaliyetleri üzerindeki dolaylı kontrollerini artırabilecektir. Finansal tablolarda sunulan muhasebe bilgilerinin daha gerçekçi ve şeffaf sunumuna sebep olabilecek bu kontroller sonucu işletmelerin muhasebe manipülasyonlarından kaçınacakları varsayılabilir. Bu manipülasyonlar içinde en önemlilerinden biri ilgili çalışmalarda sıkça yer verilen kazanç yönetimidir. Kurumsal sosyal sorumluluk ile kazanç yönetimi arasında negatif ilişki olduğu varsayımı altında (Beaudoin, 2008: 65-68; Chih ve diğerleri, 2008:191-195; Yip ve diğerleri, 2011:24-30; Khajavi ve Bayazidi, 2011; Hong ve Andersen, 2011: 466-468; Kim ve diğerleri, 2012:777; Scholtens ve Kang, 2012, Bozzolan ve diğerleri, 2015; Gras-Gil ve diğerleri, 2016) çalışmanın ilk hipotezi şu şekildedir:

**H<sub>1</sub>**: “*Kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları arttıkça kazanç yönetimi uygulamaları azalır.*”

Denetim çabasının kazanç yönetimi üzerinde etkili olduğunu (Caramanis ve Lenox, 2008:124-126), işletmelerin toplam varlıkları içinde stoklar ve ticari alacaklar hesap grubundaki hesapların tutarlarının oranlarındaki artışın denetim çabası gerektiren ve denetim sürecini zorlaştıran bir etki oluşturduğunu, bunun ise kazanç yönetimiyle ilişkilendirilebileceğini göstermektedir (Karacaer ve Özek, 2010: 67). Stoklar ve ticari alacaklar hesap grubundaki artışın denetim süresini uzatması ve süreci zorlaştırması kazanç yönetimi için ortam hazırlayabilecektir. Buna göre çalışmanın ikinci hipotezi şu şekilde geliştirilmiştir:

**H<sub>2</sub>**: “*Denetim zorluğu arttıkça kazanç yönetimi uygulamaları artar.*”

Çalışmalar kazanç yönetimi ile finansal performans arasında bir ilişki öngörmektedir (Prior ve diğerleri, 2008; Karacaer ve Özek, 2010; Khajavi ve Bayazidi, 2011; Rahmawati ve Dianita, 2011:1037-1038). Kazanç yönetimi uygulamaları muhasebe manipülasyonu olarak işletmelerin piyasa değerlerini artırmak gibi amaçlara da dönük olabilmektedir. Bu durumda kazanç yönetimi ile elde edilmiş finansal getirilerin sürdürülebilir kılınması için finansal performansın yüksek gösterilmesi gerekecektir. Yüksek finansal performansın ise beraberinde yeni kazanç yönetimi uygulamalarını getireceği varsayılabilir. Bu bağlamda çalışmanın üçüncü hipotezi şu şekilde geliştirilmiştir:

**H<sub>3</sub>**: “*Finansal performans arttıkça kazanç yönetimi uygulamaları artar.*”

Literatürde, genel bir yaklaşım olarak kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları ile finansal performans arasında pozitif ya da negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir (Mackey ve diğerleri, 2007:827-830; Mahoney ve diğerleri, 2008:122-123; Prior ve diğerleri, 2008:167-171; Gargouri

ve diğerleri, 2010:329; Hong ve Andersen, 2011:466-468; Blodgett ve diğerleri, 2014:112-113). Bu çalışmalarda öngörülen ilişki genellikle pozitif olmakla birlikte sosyal sorumluluk harcamalarının ek maliyet unsuru olması ve etkilerinin uzun süre sonra görülmesi nedeniyle finansal performansı negatif yönde etkileyebileceği de belirtilmektedir. Bununla birlikte kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının yapılabildiği ve sürdürülebilir olduğu işletmeler genellikle finansal performansı yüksek işletmelerdir. İşletmelerin çıkar gruplarını etkileyerek finansal performans artışını sürekli kılmak için kurumsal sosyal sorumluluk harcamaları yapmaları doğaldır. Bu yaklaşımla çalışmada kullanılan son hipotez şu şekildedir:

**H<sub>4</sub>:** “*Finansal performans arttıkça kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları artar.*”

Söz konusu hipotezlerin test edilebilmesi için çalışmanın takip eden bölümünde bir araştırma yapılmıştır.

#### 4. ARAŞTIRMA

Çalışmanın bu kısmında araştırmanın örneklemini, kullanılan değişkenler ve bu değişkenlerin hesaplanması, elde edilen veri setinin panel veri analizi yardımıyla incelenmesi, araştırmanın bulguları ve bu bulguların yorumlanması yer almaktadır.

##### 4.1. Araştırmanın Örneklemini

Kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları kısa süreli olmaktan ziyade bir süreci kapsayan uygulamalar olup, sonuçlarının genellikle takip eden dönemlerde gecikmeli olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Kazanç yönetimi için de bilgi değişiklikleri itibarıyla ileride etkilerinin hissedilmeye devam edileceği söylenebilir. Her iki değişken hakkında daha tutarlı yorumlar yapabilmek için bu değişkenler belirli bir zaman aralığında incelemeye tabi tutulmalıdır. Bu amaçla

araştırmada verilerinin elde edilmeye başlandığı ilk gözlem yılı 2005 olarak belirlenmiştir. Zira bu yıldan itibaren BİST’e kayıtlı halka açık anonim şirketler finansal tablolarını TMS-TFRS’ye uyumlu olarak raporlamaya başladıklarından finansal bilgilerin karşılaştırılabilir olması açısından bu yıl veri toplanması için başlangıç yılı olarak alınmıştır. 2012 yılı ise araştırmanın gerçekleştirildiği süre zarfında verilerin tam olarak elde edilebildiği son gözlem yılıdır.

BİST-Sınai Endeksi’nde 2005-2012 yılları arasında düzenli olarak faaliyet sürdürmüş işletmelere ait *faaliyet raporları, kurumsal yönetim uyum raporları, sosyal sorumluluk raporları, finansal tablolar ve finansal değerler* göz önüne alındığında toplam 81 işletmeye ait kesintisiz veriye ulaşılabilmiş olup, bu veriler araştırmanın örneklemini teşkil etmiştir. Bu durumda her işletme için 8 yıllık veri toplanarak 81 işletmeye ait toplam 648 gözlem grubunda elde edilen 14 904 birim veri araştırmanın veri setini oluşturmaktadır.

##### 4.2. Araştırmada Kullanılan Değişkenler

Çalışmanın bu kısmında sırasıyla kazanç yönetimi, kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları, denetim zorluğu, finansal performans göstergeleri ve kontrol değişkenler olarak kullanılacak olan sahiplik yoğunlaşması ile kaldıraç oranı değişkenlerinin nasıl hesaplandığına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

##### 4.2.1. Kazanç Yönetimi Değişkeninin Hesaplanması

Kazanç yönetimi hesaplamaları tahakkuk tahminleri bağlamında değerlendirilmektedir. Liu ve Lu (2007) tahakkuk tahminini esas faaliyet nakit akışı ile ilişkilendirerek daha gerçekçi sonuçlara ulaşılabileceğini öne sürmüşlerdir. Bu çalışmada toplam tahakkukların tespitinde güncelliğini koruyan bir görüş olan Liu ve Lu (2007)’nun toplam tahakkuk hesaplaması benimsenmiştir. Buna göre toplam tahakkuklar

aşağıda formülü verilen 1 nr.lı eşitlik yardımıyla hesaplanmaktadır:

$$TT_t = (NK_t - EFNNA_t) / TV_t \quad (1)$$

( $TT_t$  :  $t$  yılındaki toplam tahakkuklar,  $NK_t$  :  $t$  yılındaki net kar,  $EFNNA_t$  :  $t$  yılındaki esas faaliyetlerden elde edilen net nakit akışı,  $TV_t$  :  $t$  yılındaki toplam varlık tutarı)

Kazanç yönetiminin tespitinde isteğe bağlı tahakkuklar esas alınmaktadır (Jones,1991; Dechow ve diğerleri, 1995; Hribar ve Collins, 2002; Liu ve Lu, 2007). İsteğe bağlı tahakkukların tespiti için Dechow ve diğerleri (1995) tarafından bir regresyon eşitliği olarak geliştirilen Düzeltilmiş Jones Modeli kullanılmaktadır. Bu modelde önce toplam tahakkuklar (TT) belirlenmekte, sonra isteğe bağlı olmayan tahakkuklar (İBOT) hesaplanmakta, ardından elde edilen sonuç toplam tahakkuklardan çıkarılarak isteğe bağlı tahakkuklar elde edilmektedir. Modele ilişkin regresyon denklemi 2 nr.lı eşitlik yardımıyla aşağıda sunulmuştur:

$$İBOT = \beta_0 + \beta_1(1/TV_{t-1}) + \beta_2((\Delta NS - \Delta TA) / TV_{t-1}) + \beta_3(BMDV / TV_{t-1}) + e_t \quad (2)$$

Toplam tahakkuklardan isteğe bağlı olmayan tahakkukların çıkarılması yoluyla  $i$  işletmesi için  $t$  yılındaki isteğe bağlı tahakkuklar hesaplanmaktadır. Bunun için 3 nr.lı eşitlikte görüldüğü gibi modelin tahmin hataları yani artık değerler ( $e_{i,t}$ ) kullanılmaktadır (Yaşar, 2011:187; Memiş ve Çetenak, 2012:218):

$$İBT_{i,t} = e_{i,t} = (TT_t / TV_{t-1}) - \beta_0 + \beta_1(1/TV_{t-1}) + \beta_2((\Delta NS - \Delta TA) / TV_{t-1}) + \beta_3(BMDV / TV_{t-1}) \quad (3)$$

( $İBT_{i,t}$  :  $i$  işletmesi için  $t$  yılındaki isteğe bağlı tahakkuklar,  $e_{i,t}$  :  $i$  işletmesi için  $t$  yılındaki denklemin tahmin hataları (artık değerler),  $TT_t$  :  $t$  yılındaki toplam tahakkuklar,  $TV_{t-1}$  : bir önceki yıldaki toplam varlıklar,  $\Delta NS$  : Net satışlardaki

değişim,  $\Delta TA$ : Ticari alacaklardaki değişim,  $BMDV$ : Brüt maddi duran varlıklar)

Çalışmanın analizi kapsamında kazanç yönetimi değişkeninin tespiti için Düzeltilmiş Jones Modeli, Liu ve Lu (2007)'nin güncel yaklaşımıyla birlikte esas alınmıştır. Bunun için öncelikle her bir işletme için her gözlem yılında toplam tahakkuklar tespit edilmiş ardından yukarıdaki regresyon denklemi her gözlem yılı için oluşturularak artık değerler hesaplanmış ve bu yolla isteğe bağlı tahakkuklar belirlenerek kazanç yönetimi değişkenine ait veriler elde edilmiştir.

#### 4.2.2. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Değişkeninin Hesaplanması

Bu çalışmada kurumsal sosyal sorumlulukla ilgili literatürde (Prior ve diğerleri, 2008:164; Mahoney ve diğerleri, 2008:108; Hong ve Andersen, 2011:464; Kim ve diğerleri, 2012:767; Bechetti ve diğerleri, 2012) yaygın olarak kullanılan *Kinder, Lydenberg ve Domini (KLD)* endeksi esas alınarak kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları hesaplanmıştır. Bu hesaplama için KLD endeksi kapsamında yayımlanan “*Kapsamlı Sosyal Derecelendirme Kriterleri-Inclusive Social Rating Criteria*” kullanılmış (KLD,2003), mevcut kriterler içinden araştırma kapsamındaki işletmelerde gözlenebilmesi mümkün olanlar seçilmiştir. Kurumsal sosyal sorumluluk literatürüne uygun bir bölümlendirme kullanılarak *toplumsal faaliyetler, azınlıklara ve sosyo-demografik farklılıklara sahip gruplara yönelik faaliyetler, çalışanlara yönelik faaliyetler, çevreye yönelik koruyucu ve geliştirici faaliyetler ile ürünle ilgili kalite, sağlıklı olma, güvenilirlik vb. unsurlara yönelik faaliyetler* alt başlıkları altında işletmelerin sosyal sorumluluk açıklamaları puanlanmıştır. Puanlama sonrası işletmelerin genel sosyal sorumluluk performanslarını göstermesi açısından bir toplam puan (kurumsal sosyal sorumluluk toplam değeri) hesaplanmıştır. Bu hesaplamada, her alt boyuttaki



etkinlik puanları toplamından her alt boyutun sorun puanları toplamı çıkarılmıştır. Ayrıca kurumsal sosyal sorumluluk performansı hakkında ayrıntılı bilgi elde edebilmek için benzer hesaplama her alt boyut için kendi içinde de yapılmıştır. Puanlama hatalarının önüne geçebilmek için de farklı zaman aralıklarında bu puanlama tekrarlanmıştır.

#### 4.2.3. Denetim Zorluğu Değişkeninin Hesaplanması

Denetim zorluğu denetim süresinin uzunluğu ve denetim incelemesinin karmaşıklığı olarak ele alındığından denetim sürecini zorlaştıran varlık grupları esas alınarak hesaplanmaya çalışılmaktadır. Ticari alacaklar ve stoklar hesap grubunda izlenen tutarlar, nitelikleri, süreleri, çeşitlilikleri ve büyük boyutlara sahip olmaları sebebiyle denetim açısından hata riski içerebilmektedir (Karacaer ve Özek, 2010:66). Çalışmada bu varlıkların toplam varlıklar içindeki oranı esas alınarak **denetim zorluğu**, 4 Nr.lı eşitlik yardımıyla hesaplanmıştır:

$$DZ = (TA_{i,t} + ST_{i,t}) / TV_{i,t} \quad (4)$$

( $DZ_{i,t}$  : *i* işletmesi için *t* yılındaki denetim zorluğu,  $TA_{i,t}$  : *i* işletmesi için *t* yılındaki ticari alacaklar,  $ST_{i,t}$  : *i* işletmesi için *t* yılındaki stoklar,  $TV_{i,t}$  : *i* işletmesi için *t* yılındaki toplam varlıklar)

#### 4.2.4. Finansal Performans Değişkenlerinin Hesaplanması

İlgili literatürde finansal performans göstergesi olarak genellikle aktif karlılığının kullanıldığı görülmektedir (Chih ve diğerleri, 2008:188; Prior ve diğerleri, 2008:166; Mahoney ve diğerleri, 2008: 110; Karacaer ve Özek, 2010:66, Rahmawati ve Dianita, 2011:1039; Yip ve diğerleri, 2011:23; Scholtens ve Kang, 2012). Bununla birlikte finansal performansın ölçüldüğü çalışmalarda net kar marjının da kullanıldığı görülür (Barber ve

Lyon, 1996; Berman ve diğerleri, 1999; Vickery ve diğerleri, 2003; Dehning ve diğerleri, 2007; Aydeniz, 2009). Yaygın kullanımı olan bir başka gösterge ise Tobin Q'dur (Welsh, 2003; Fishman ve diğerleri, 2005; Ünlü ve diğerleri, 2011; Blodgett ve diğerleri, 2014). Tobin Q değeri, işletmenin varlık ve kaynak yapısı ile piyasa değerini birlikte ele alan önemli bir gösterge olduğundan araştırmaya dâhil edilmiştir. Bu değişkenler 5 ve 6 nr.lı eşitlikler yardımıyla hesaplanmıştır:

$$AK_{i,t} = NK_{i,t} / TV_{i,t} \quad (5)$$

( $AK_{i,t}$  : *i* işletmesi için *t* yılındaki aktif karlılığı,  $NK_{i,t}$  : *i* işletmesi için *t* yılındaki net kar,  $TV_{i,t}$  : *i* işletmesi için *t* yılındaki toplam varlıklar)

$$NKM_{i,t} = NK_{i,t} / NS_{i,t} \quad (6)$$

( $NK_{i,t}$  : *i* işletmesi için *t* yılındaki net kar,  $NKM_{i,t}$  : *i* işletmesi için *t* yılındaki net kar marjı,

$NS_{i,t}$  : *i* işletmesi için *t* yılındaki net satışlar)

Tobin Q ile ilgili finans literatüründe farklı hesaplama yaklaşımları bulunmaktadır. Bu durum, hesaplamada kullanılan varlıkların yerine koyma maliyetinin tespitinde yaşanan görüş ayrılığından kaynaklanmaktadır. Çalışmada Tobin Q'nun hesaplanmasında sunduğu pratik yaklaşım sebebiyle 1994 yılında Chung ve Pruitt'in geliştirdiği yöntem benzer bir biçimde Canbaş ve diğerleri (2004:69), Welsh (2003), Ünlü ve diğerleri (2011) tarafından kullanılan yöntem esas alınmıştır. Bu yöntem 7 nr.lı eşitlik yardımıyla gösterilmiştir:

$$TQ_{i,t} = (TB_{i,t} + PD_{i,t}) / TV_{i,t} \quad (7)$$

( $TQ_{i,t}$  : *i* işletmesi için *t* yılındaki Tobin Q değeri,  $TB_{i,t}$  : *i* işletmesi için *t* yılındaki toplam borçların dönem sonu defter değeri,  $PD_{i,t}$  : *i* işletmesi için *t* yılındaki dönem sonu piyasa değeri,  $TV_{i,t}$  : *i* işletmesi için *t* yılındaki toplam varlıklar)

#### 4.2.5. Kontrol Değişkenlerinin Hesaplanması

Kurumsal sosyal sorumluluk, kazanç yönetimi

ve finansal performans ilişkisini inceleyen literatürde (Liu ve Lu, 2007:896; Prior ve diğerleri, 2008:166; Chih ve diğerleri, 2008:189, Mahoney ve diğerleri, 2008: 110; Caramanis ve Lenox, 2008:121; Gargouri ve diğerleri, 2010:325; Yip ve diğerleri, 2011:23; Scholtens ve Kang, 2012; Kim ve diğerleri, 2012:773) sahiplik yoğunlaşması ve işletmenin borçluluk durumu değişkenlerinin genellikle kontrol değişkeni olarak kullanıldığı görülmektedir. Aynı zamanda sahiplik yoğunlaşması ve işletmenin borçluluk durumu ile muhasebe bilgi kalitesi arasında bir ilişki olduğu öne sürülmektedir (Gençoğlu ve Ertan, 2012: 17). Bu sebeple söz konusu değişkenler araştırmanın kontrol değişkenleri olarak belirlenmiştir. Sermayenin büyük kısmının az sayıda hissedar elinde toplanması demek olan sahiplik yoğunlaşması değişkeninin elde edilmesi için her gözlem yılında her işletmede *en büyük üç hissedarın payları toplamı* hesaplanmıştır. İşletmenin borçluluk durumunu belirlemek içinse Kaldıraç Oranı kullanılmıştır. Bu oran 8 nr.lı eşitlik yardımıyla hesaplanmıştır:

$$KO_{i,t} = TB_{i,t} / TV_{i,t} \quad (11)$$

( $KO_{i,t}$  : *i* işletmesi için *t* yılındaki kaldıraç oranı (toplam borç oranı),  $TB_{i,t}$  : *i* işletmesi için *t* yılındaki toplam borçlar (kısa + uzun vadeli borçlar),  $TV_{i,t}$  : *i* işletmesi için *t* yılındaki toplam varlıklar)

### 4.3. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında her yıl farklı işletmelere ait veriler aynı başlıklar altında bir araya getirilerek 2005-2012 yılları arasında her biri 8'er yıllık veri içeren 81 halka açık sanayi şirketine ait veri grupları oluşturulmuş ve böylece her bir değişken için 648 gözlem yapılarak toplam 14 904 gözlem elde edilmiştir. Bir değişkenin aynı yıl farklı işletmelerdeki değerlerinin ve bir işletmeye ait bir değişkenin farklı yıllardaki değerlerinin bir arada

incelenebilmesi için araştırmada *panel veri analizi* kullanılmıştır.

Zaman serisi ve yatay kesit analizlerine göre sağladığı üstünlükler sebebiyle tercih edilen panel veri analizi statik ve dinamik olmak üzere iki modelle gerçekleştirilmektedir. *Statik (durağan) model* ise tahminçiler olarak sabit etkiler ve tesadüfi etkiler modellerini kullanan model olarak ifade edilir (Hayaloğlu, 2012:125). *Dinamik model*, bağımlı değişkenin gecikmeli değerlerini açıklayıcı değişken olarak dahil eden model olarak ifade edilir (Hayaloğlu, 2012:125). Çalışmanın analiz süresi gecikmeli değerlerin etkilerinin oluşumu için yeterli görülmediğinden araştırmada dinamik model kullanılmamıştır.

#### 4.3.1. Araştırmanın Modelleri

Bu çalışmada, işletmelerde kazanç yönetiminin kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları, denetim zorluğu ve finansal performansın etkisi altında şekillendiği varsayılmaktadır. Öngörülen bu ilişkide işletmenin borçluluk durumu ve sahiplik yoğunlaşmasının da etkili olduğu ileri sürülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın ilk modeli olan Model I 1 nr'lı denklem yardımıyla ifade edilmiştir:

$$\begin{aligned} \text{İBT}_{it} = & \alpha_t + \beta_0 \text{KTD}_{it} + \beta_1 \text{DZ}_{it} + \beta_2 \text{AK}_{it} + \beta_3 \text{NKM}_{it} + \beta_4 \\ & \text{TQ}_{it} + \beta_5 \text{KO}_{it} + \beta_6 \text{SY}_{it} + u_{it} + \epsilon_i \end{aligned} \quad (1)$$

$$i = 1, \dots, N; t = 1, \dots, T$$

1 nr.lı denklemde  $\alpha_t$ , modelin sabit katsayısı,  $\beta_0, \beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4, \beta_5, \beta_6$  modelde değişkenlere ilişkin katsayılar ve  $\epsilon_i$  ise modelin hata terimidir.  $u_{it}$ , birimlere ya da birimlerle birlikte zaman göre oluşan değişikliklerin hata teriminin bir bileşeni olarak modele dahil edildiğini göstermektedir.

Model I'de İsteğe Bağlı Tahakkuklar (*İBT*), ba-

ğımlı değişken olarak alınmıştır. Model I'in bağımsız değişkenleri ise Kurumsal Toplam Değer (KTD), Denetim Zorluğu (DZ), finansal performans göstergeleri olarak Aktif Karlılığı (AK), Net Kar Marjı (NKM) ve Tobin Q değeri (TQ)'dir. Kontrol değişkenler olarak Kaldıraç Oranı (KO) ve Sahiplik Yoğunlaşması (SY) modele dahil edilmiştir.

Gargouri ve diğerleri (2010: 325-326), çalışmalarında kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarını alt boyutlarına indirgeyerek ele almışlardır. Bu çalışmada da kurumsal sosyal sorumluluk ve kazanç yönetimi arasındaki ilişkinin daha ayrıntılı incelenebilmesi amacıyla kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları içinde öne çıkan topluma yönelik uygulamalar alt boyutu kullanılarak araştırma yeniden modellenmiştir. Kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları olarak sadece topluma yönelik destek uygulamalarının toplam değerinin (TDT) esas alınması suretiyle Model II geliştirilmiştir. Bu model 2 nr.lı denklem aracılığıyla ifade edilmiştir:

$$\mathbf{İBT}_{it} = \alpha_t + \beta_0 \mathbf{TDT}_{it} + \beta_1 \mathbf{DZ}_{it} + \beta_2 \mathbf{AK}_{it} + \beta_3 \mathbf{NKM}_{it} + \beta_4 \mathbf{TQ}_{it} + \beta_5 \mathbf{KO}_{it} + \beta_6 \mathbf{SY}_{it} + u_{it} + \epsilon_i \quad (2)$$

$$i = 1, \dots, N; t = 1, \dots, T$$

Kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının sürdürülebilir biçimde gerçekleştirildiği işletmelerin genellikle finansal performansı yüksek işletmeler olmaları, bunun yanında işletmelerin çıkar gruplarını olumlu yönde etkileyerek finansal performans artışını sürekli kılmak için kurumsal sosyal sorumluluk harcamaları yapabilecekleri ileri sürülebilir. Buna dayalı olarak finansal performansın kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarını etkilediği yönünde bir varsayım geliştirilmiştir. Araştırmanın bu varsayımını ölçmek amacıyla Model III geliştirilmiştir. Bu model 3 nr.lı denklem aracılığıyla ifade edilmiştir:

$$\mathbf{KTD}_{i,t} = \alpha_t + \beta_0 \mathbf{AK}_{i,t} + \beta_1 \mathbf{NKM}_{i,t} + u_{it} + \epsilon_i \quad (3)$$

$$i = 1, \dots, N; t = 1, \dots, T$$

Tablo 1'te modellerde kullanılan değişkenler ve bu değişkenlerin hangi kaynaklardan elde edildikleri gösterilmiştir. Araştırma kapsamında verilerin toplanabilmesi için işletmelere ait bilançolar, gelir tabloları, nakit akış tabloları, finansal tablo dipnotları, kurumsal yönetim uyum raporları, kurumsal sosyal sorumluluk raporları ve faaliyet raporları incelenmiştir. Finansal tablo ve raporlar işletme internet sitelerinden ya da Kamuyu Aydınlatma Platformu (KAP) aracılığıyla elde edilmiştir. Piyasa değerlerine ilişkin veriler Borsa İstanbul (BİST) internet sitesinde sunulan işletmelere ilişkin piyasa verilerinden sağlanmıştır. Tablo 1'te ayrıca modellerde yer alan değişkenler arasındaki öngörülen ilişkilerin pozitif ya da negatif olarak yönü hakkında da bilgi verilmektedir.

Tablo 1'te Kaldıraç Oranı (KO) ve Sahiplik Yoğunlaşması (SY) değişkenleri ile İsteğe Bağlı Tahakkuklar (İBT) arasındaki ilişkinin yönünün pozitif ya da negatif çıkmasının beklendiği görülmektedir. Zira ilgili literatürde iki farklı görüş yer almaktadır. Örneğin borçlanma tutarının artması kreditorlerin işletme üzerindeki kontrolünü artırarak kazanç yönetimini azaltabileceği gibi kreditorlere karşı güçlü bir işletme imajı oluşturmak için kazanç yönetimine daha fazla başvurulabilecektir. Benzer biçimde işletme sermayesi az sayıda hissedar elinde yoğunlaştığında daha az vergi vermek, öteki hissedarların gözünde işletme itibarını yüksek tutmak vb. sebeplerle kazanç yönetimine başvurulabileceği gibi sahiplik yoğunlaşmasının işletme yöneticileri üzerindeki kontrolü artırarak kazanç yönetimini düşürebileceği de ileri sürülmektedir (Prior ve diğerleri, 2008; Jara ve Lopez, 2011; Reyna, 2012; Oikonomou ve diğerleri, 2014).

**Tablo 1: Modelde Kullanılan Değişkenler**

Değişkenin Sembolü	Değişkenin Açıklaması	Değişkenin Elde Edildiği Kaynak	Öngörülen ilişkinin yönü
İBT	İsteğe Bağlı Tahakkuklar	Bilanço, gelir tablosu ve nakit akış tablosu	
KTD	Kurumsal Toplam Değer	Kurumsal yönetim uyum raporu, kurumsal sosyal sorumluluk raporu ve faaliyet raporu	Negatif
TDT	Topluma Destek Toplam Değeri	Kurumsal yönetim uyum raporu, kurumsal sosyal sorumluluk raporu ve faaliyet raporu	Negatif
DZ	Denetim Zorluğu	Bilanço	Pozitif
AK	Aktif Karlılığı	Gelir tablosu ve bilanço	Pozitif
NKM	Net Kar Marjı	Gelir tablosu	Pozitif
TQ	Tobin Q Değeri	Bilanço, BİST piyasa verileri	Pozitif
KO	Kaldıraç Oranı	Bilanço	Pozitif ya da Negatif
SY	Sahiplik Yoğunlaşması	Kurumsal yönetim uyum raporları, finansal tablo dipnotları ve faaliyet raporları	Pozitif ya da Negatif

#### 4.3.2. Araştırmanın Bulguları ve Bulguların Yorumlanması

Panel veri analizi ile değişkenler arasında oluşabilecek çoklu doğrusal bağlantı sorununun en aza indirildiği öne sürülmektedir. Ayrıca verilerin normal dağılıma uygun oldukları da varsayılmaktadır (Hsiao, 2002; Baltagi, 2005). Araştırmada panel veri analizi kapsamında sabit etkiler modelinin mi yoksa tesadüfi etkiler modelinin mi kullanılacağını belirlemek için Hausman Testi yapılmıştır. Hausman test sonuçlarına göre  $p > 0.050$  şartı sağlandığından araştırmada en uygun modelin *tesadüfi etkiler modeli* olduğu belirlenmiştir. Araştırma kapsamında 81 işletmeden elde edilen veriler, 2005-2012 yılları ara-

sındaki 8 yıllık dönemde analiz edilmiştir. İşletme sayısı zaman boyutundan büyük olduğu için ve araştırmanın veri seti içinde kayıp veriler bulunduğundan *dengelessiz panel veri analizi* uygulanmış, bu sebeple *panel durağanlık analizi* yapılmamıştır.

Araştırmada kullanılan değişkenlere ilişkin ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerlerden oluşan tanımlayıcı istatistikler Tablo 2’te sunulmuştur. *İBT* değişkeni bu gözlem süresince -1.27 ile 1.08 arasında değerler almıştır. *KTD* ve *TDT* değişkenlerinin işletmelerde sosyal sorumluluk uygulamalarına bağlı olarak pozitif (1, 0) ve pozitif (28, 16) değerler aldığı görülmektedir.

Tablo 2: Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Minimum Değer	Maksimum Değer
İBT	648	-0.0229	0.1369	-1.2784	1.0863
KTD	648	6.0679	4.1671	1	28
TDT	648	2.6836	2.6025	0	16
DZ	648	0.3643	0.1859	0.0030	1.2455
AK	648	0.0418	0.1182	-0.8308	0.8688
NKM	648	0.1057	1.1671	-0.9941	28.7085
TQ	648	1.3284	0.8021	0.2786	8.8634
KO	648	0.4558	0.2966	0.0133	3.4958
SY	648	0.6277	0.1801	0.1272	0.9698

*DZ* değişkeni, ticari alacaklar ve stoklar hesap gruplarının tutarının toplam varlıklar tutarı içindeki değişimine göre 0.003 ile 1.24 arasında değerler almakta olup ortalaması 0.36'dır. *AK* ve *NKM*'nin işletmelerin zarar ettiği yıllarda negatif (-0.83, -0.99) değerler almakla birlikte gözlem süresince ortalama olarak sırasıyla 0.04 ve 0.10 değerlere sahip oldukları anlaşılmaktadır. *TQ* değişkeni işletmelerin toplam borçları ile piyasa değerleri arasındaki farka göre ortalama 1.32 olmuştur. Gözlem süresince *KO* değişkeninin 0.45 ve *SY* değişkeninin ise 0.62 ortalama değerlere ulaştıkları Tablo 2'ten anlaşılmaktadır.

Değişkenlere ilişkin korelasyon matrisi Tablo 3'te sunulmaktadır. Tablo 3'te değişkenler arasında bir korelasyon sorunu olmadığı görülmektedir.

Kurumsal sosyal sorumluluk değişkenleri olan *KTD* ve *TDT* ile *İBT* arasında her ikisi için de %3 düzeyinde pozitif ve anlamlı korelasyon vardır. *DZ*, *AK* ve *NKM* değişkenleri ile *İBT* değişkeni arasında sırasıyla %3, %58, %14'lük pozitif ve anlamlı korelasyon söz konusudur. Diğer yandan *TQ*, *KO* ve *SY* değişkenlerinin *İBT* değişkeni ile sırasıyla -%2, -%14 ve -%9 negatif ve anlamlı korelasyon göstermektedir. Bununla birlikte Tablo 3'te *KTD* ve *TDT* değişkenleri arasında %70 düzeyinde korelasyon görülmesi olağandır. Çünkü *TDT* değişkeni *KTD*'yi oluşturan parçaların en büyüğü olup kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarını alt boyutlarıyla inceleyebilmek amacıyla analize tabi tutulmuştur.

**Tablo 3: Korelasyon Matrisi**

Değişkenler	İBT	KTD	TDT	DZ	AK	NKM	TQ	KO	SY
İBT	1								
KTD	0.0390 (0.4325)	1							
TDT	0.0349 (0.3745)	0.7080 (0.0000)	1						
DZ	0.0316 (0.4218)	-0.1117 (0.0044)	-0.1509 (0.0001)	1					
AK	0.5876 (0.0000)	0.1597 (0.0000)	0.1828 (0.0000)	-0.1478 (0.0002)	1				
NKM	0.1463 (0.0002)	0.0151 (0.7009)	0.0047 (0.9051)	-0.1278 (0.0011)	0.1842 (0.0000)	1			
TQ	-0.0259 (0.5106)	-0.0399 (0.3108)	-0.0862 (0.0282)	-0.0223 (0.5711)	0.0565 (0.1510)	0.0342 (0.3849)	1		
KO	-0.1475 (0.0002)	-0.0449 (0.2539)	-0.0164 (0.6765)	0.1598 (0.0000)	-0.4515 (0.0000)	-0.1260 (0.0013)	0.2150 (0.0000)	1	
SY	-0.0926 (0.0184)	-0.0646 (0.1005)	-0.1066 (0.0066)	-0.0293 (0.4561)	0.0113 (0.7740)	-0.0193 (0.6233)	0.1510 (0.0001)	0.0270 (0.4932)	1

Not: Parantez içindeki değerler anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

Tablo 4’de Model I’e ait katsayılar ve z istatistiği değerleri –*bu ve diğer modellerde tesadüfi etkiler modeli kullanıldığı için z istatistiği hesaplanmıştır*- görülmektedir. Tablo 3’te görüleceği üzere, İBT ile KTD değişkenleri arasında negatif ve istatistik olarak %1 seviyesinde anlamlı bir ilişki söz konusudur. Elde edilen bu bulgu önceki

çalışmalarda (Beaudoin, 2008: 65-68; Chih ve diğerleri, 2008:191-195; Yip ve diğerleri, 2011: 24-30; Khajavi ve Bayazidi, 2011; Kim ve diğerleri,2012:777; Scholtens ve Kang, 2012; Hong ve Andersen, 2011: 466-468) elde edilen sonuçlarla örtüşmektedir.

**Tablo 4: Model F'in Analiz Sonuçları**

Bağımlı Değişken: İBT	Katsayı	z istatistiği
KTD	-0.0023*** (0.0011)	-2.14
DZ	0.0608*** (0.0249)	2.44
AK	0.8310*** (0.0417)	19.90
NKM	0.0061* (0.0036)	1.68
TQ	-0.0101* (0.0060)	-1.69
KO	0.0856*** (0.0178)	4.80
SY	-0.0685*** (0.0261)	-2.62
SABİT	-0.0430** (0.0224)	-1.91
<b>Tanımlayıcı Göstergeler</b> R <sup>2</sup> =0.44 F Testi= 453.86 Gözlem sayısı=648 F Anlamlılık=0.0000 İşletme sayısı=81 Dönem=2005-2012		Durbin-Watson=2.0063 Baltagi-Wu=2.2488 <i>*Durbin-Watson ve Baltagi-Wu testleri için esas alınan kritik değer 2'dir.</i>

Not: \*, \*\* ve \*\*\* sırasıyla % 10, % 5 ve % 1 seviyelerindeki istatistiksel anlamlılık düzeyini, parantez içindeki değerler ise standart hata değerlerini ifade etmektedir.

Tablo 4’de görüldüğü üzere, denetim zorluğu ile isteğe bağlı tahakkuklar arasında pozitif ve istatistiki olarak %1 seviyesinde anlamlı bir ilişki olup bu bulgu kazanç yönetimi literatürüyle uyumludur (Caramanis ve Lenox, 2008:124-126, Karacaer ve Özek, 2010: 67). Bu sonuca göre denetim zorlaştıkça kazanç yönetimi uygulamalarının artmakta olduğu söylenebilir. Finansal performans göstergeleri olan aktif karlılığı ve net kar marjı değişkenleri ile isteğe bağlı tahakkuklar arasında sırasıyla %1 ve %10 seviyesinde pozitif ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu bulgu; Prior ve diğerleri (2008), Karacaer ve Özek (2010), Khajavi ve Bayazidi (2011) ve Rahmawati ve Dianita (2011)’nin çalışmalarında elde ettikleri bulgularla örtüşmektedir. Bir diğer finansal performans göstergesi olan Tobin Q ile isteğe bağlı tahakkuklar arasında ise negatif ve istatistiki olarak %10 seviyesinde anlamlı bir ilişki söz konusudur.

Model I’e kontrol değişkeni olarak ilave edilen kaldıraç oranı ile isteğe bağlı tahakkuklar arasında pozitif ve %1, sahiplik yoğunlaşması ile isteğe bağlı tahakkuklar arasında negatif ve %1 seviyesinde anlamlı bir ilişki mevcuttur. Model I’in sabiti ise negatif ve istatistiki olarak %5 seviyesinde anlamlı olup açıklayıcılık gücünü gösteren

$R^2$  değeri 0.44, Durbin-Watson ve Baltagi-Wu değerleri ise kritik değer olan 2’nin üzerinde olduğu için değişkenler arasında otokorelasyon sorununun olmadığı görülmektedir.

Tablo 5’de Model II’e ait katsayılar ve z istatistiği değerleri görülmektedir. Model II’nin de Model I’le benzer anlamlılık düzeylerinde oluşan bulguları sebebiyle kurumsal sosyal sorumluluk, kazanç yönetimi ve finansal performans ilişkisini inceleyen literatürle örtüştüğü görülmektedir. Tablo 5’de görüleceği üzere, isteğe bağlı tahakkuklar ile topluma destek toplam değeri arasında negatif ve istatistiki olarak %1 seviyesinde anlamlı bir ilişki söz konusudur. Buna göre, topluma destek şeklinde gerçekleşen kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları arttığında kazanç yönetimi azalmaktadır.

Tablo 5’de, denetim zorluğu ile isteğe bağlı tahakkuklar arasında pozitif ve istatistiki olarak %1 seviyesinde anlamlı bir ilişkinin mevcut olduğu görülmektedir. *AK* ve *NKM* değişkenleri ile *İBT* değişkeni arasında pozitif ve istatistiki olarak sırasıyla %1 ve %10 seviyelerinde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. *TQ* ile *İBT* değişkenleri arasında ise negatif ve istatistiki olarak %5 seviyesinde anlamlı bir ilişki söz konusudur.



**Tablo 5: Model II'nin Analiz Sonuçları**

Bağımlı Değişken: İBT	Katsayı	z istatistiği
TDT	-0.0048*** (0.0018)	-2.67
DZ	0.0572*** (0.0249)	2.30
AK	0.8379*** (0.0420)	19.95
NKM	0.0060* (0.0036)	1.65
TQ	-0.0113** (0.0060)	-1.89
KO	0.0884*** (0.0178)	4.95
SY	-0.0721*** (0.0260)	-2.77
SABİT	-0.0410** (0.0219)	-1.87
<b>Tanımlayıcı Göstergeler</b> R <sup>2</sup> =0.44 F Testi = 457.54 Gözlem sayısı=648 F Anlamlılık=0.0000 İşletme sayısı=81 Dönem=2005-2012		Durbin-Watson=2.0060 Baltagi-Wu=2.2486 *Durbin-Watson ve Baltagi-Wu testleri için esas alınan kritik değer 2'dir.

**Not:** \*, \*\* ve \*\*\* sırasıyla % 10, % 5 ve % 1 seviyelerindeki istatistiksel anlamlılık düzeyini, parantez içindeki değerler ise standart hata değerlerini ifade etmektedir.

Model II'nin kontrol değişkenleri olan *KO* ile *İBT* arasında pozitif ve %1, *SY* ile *İBT* arasında negatif ve %1 oranında bir ilişki olduğu görülmektedir. Model II'nin sabiti negatif ve istatistik olarak %5 seviyesinde anlamlı olup açıklayıcılık gücünü gösteren R<sup>2</sup> değeri 0.44'dür. Durbin-Watson ve Baltagi-Wu değerleri, kritik değer

olan 2'nin üzerinde olduğu için değişkenler arasında otokorelasyon sorununun olmadığı görülmektedir.

Tablo 6'de finansal performans ve kazanç yönetimi ilişkisini ölçmek için oluşturulan Model III'ün analiz sonuçları yer almaktadır. Burada görüldüğü üzere, *AK* ve *NKM* değişkenleri pozitif fakat an-

lamsız tespit edilmiştir. Başka bir deyişle, AK ve NKM ile ifade edilen finansal performans ve KTD arasında anlamlı bir ilişki söz konusu değildir.

netimi gibi muhasebe manipülasyonlarını engelleyebileceği öne sürülebilir.

Model I ve Model II'nin sonuçlarına göre işletmelerde denetim zorluğunun kazanç yönetimini

**Tablo 6: Model III'ün Analiz Sonuçları**

Bağımlı Değişken: KTD	Katsayı	z istatistiği
AK	0.8731 (1.0814)	0.81
NKM	0.0021 (0.0915)	0.02
SABİT	6.6343 (0.6110)	10.86
<b>Tanımlayıcı Göstergeler</b>		
R <sup>2</sup> =0.44 F Testi= 0.66		Durbin-Watson=1.0603
Gözlem sayısı=648		Baltagi-Wu=1.4390
F Anlamlılık=0.8833		*Durbin-Watson ve Baltagi-Wu
İşletme sayısı=81		testleri için esas alınan kritik değer 2'dir.
Dönem=2005-2012		

Model I ve Model II'ye ait analiz sonuçları incelendiğinde kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları ya da araştırma kapsamındaki işletmelerin sosyal sorumluluk uygulamaları içinde ağırlıklı bir yer tutan topluma destek uygulamaları arttıkça kazanç yönetiminin düştüğü sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre H<sub>1</sub> kabul edilmiştir. İşletmelerin daha fazla kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları gerçekleştirmesi çıkar gruplarına daha ayrıntılı bilgi sunmanın yanında bu grupların işletme üzerindeki kontrollerini de artırabilmektedir. İlgili bulgulara dayanılarak bu durumun finansal tablolarda sunulan muhasebe bilgilerinin daha kaliteli, kullanılabilir ve gerçeği yansıtan bir biçimde hazırlanmasına sebep olarak kazanç yö-

artırdığı görülmekte olup, bu sonuçlara göre H<sub>2</sub> kabul edilmiştir. Ticari alacak ve stok hesap gruplarındaki tutarların toplam varlıklar içindeki payında gözlenen artış bu varlıkların denetimi için gerekli süreyi ve çabayı artırarak denetim sürecini zorlaştırabilmektedir. Araştırma kapsamındaki işletmelerde bu şekilde gözlenen denetim zorluğunun kazanç yönetimi için bir uygulama sahası oluşturabildiği görülmektedir.

Finansal performans göstergeleri olarak çalışmalarda sıkça kullanılan (Barber ve Lyon, 1996; Berman ve diğerleri, 1999; Vickery ve diğerleri, 2003; Dehning ve diğerleri, 2007; Chih ve diğerleri, 2008; Prior ve diğerleri, 2008; Mahoney ve diğerleri, 2008; Aydeniz, 2009; Karacaer ve

Özek, 2010; Rahmawati ve Dianita, 2011; Yip ve diğerleri, 2011; Scholtens ve Kang, 2012) aktif karlılığı ve net kar marjı ile isteğe bağlı tahakkuklar arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiden yola çıkılarak finansal performans artışının kazanç yönetimini artırdığı yani  $H_3$ 'ün kabul edildiği söylenebilmektedir. Bu sonuç, yükselen karlılığın çıkar grupları açısından işletmelere sağlayabileceği piyasa değeri artışı gibi olası kazanımları sürdürmek için işletmelerin kazanç yönetimi esaslı muhasebe manipülasyonlarına yönelebildiklerini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte çalışmada Tobin Q değeri de finansal performans göstergesi olarak alınmıştır. Bu değer yatırımcıların işletmeye yatırım yapmaya devam edip etmeyeceklerini göstermesi açısından önemlidir. Yukarıdaki sonuçları destekler biçimde işletmelerin muhasebe bilgilerini manipüle ettikleri algısının yatırımcıda oluşturacağı güvensizlik işletmeye yatırım yapılmaması ya da daha az yatırım yapılması ile sonuçlanabilmektedir. Araştırma kapsamında kazanç yönetiminin varlığı isteğe bağlı tahakkuklarla ortaya konulduğundan bu bulgu yatırımcının finansal tablo bilgilerinin gerçeği yansıtmadığını fark ettiği ve buna karşı korumacı bir yaklaşımla yatırım tutarlarını değiştirmekte olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Model III, finansal performans artışının kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarını artıracacağı başka bir deyişle iki değişken arasında pozitif bir ilişkinin var olduğu iddiası altında geliştirilmiştir. Ancak Model III'ün analiz sonuçlarına göre araştırma kapsamında finansal performans ile kurumsal sosyal sorumluluk arasında anlamlı bir ilişki bulunamamış, bu sebeple  $H_4$  reddedilmiştir.

Model I ve II'de kontrol değişkenler olarak kaldıraç oranı ve sahiplik yoğunlaşması kullanılmıştır. Her iki modelde de kaldıraç oranı ile isteğe bağlı tahakkuklar arasında pozitif bir ilişki belirlenmiştir. Bu bulguya göre işletmeler toplam varlıklarını elde etmek için ne kadar çok yabancı

kaynak kullanırlarsa başka bir ifadeyle işletmelerin toplam yabancı kaynakları ne kadar artarsa kaynak sağlayanların güvenini sağlamak için kazanç yönetimi yoluyla bir kısım muhasebe bilgilerini o oranda değiştirebilecekleri söylenebilir. Bu durum işletmelerin hem mevcut alacaklılarının baskılarını azaltmaya hem de işletmeye yeni kaynak sağlayacak kişi ya da kurumların ilgisini çekmeye yönelik uygulamalarda bulunabilecekleri şeklinde yorumlanabilir.

Kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının söz konusu ilişkide tamamlayıcı bir etkisi olduğu da iddia edilebilir. Zira Oikonomou ve diğerleri (2014: 73) çalışmalarında işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk performanslarının kredi riskini düşürebileceğini aynı zamanda kredi imkânlarını da genişletebileceğini iddia etmektedirler. Bu araştırmanın bulguları doğrultusunda kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları dolayısıyla işletmelerin kazanç yönetimini sınırlandırmaları halinde kaynak sağlayanların işletmeyi değerlendirme biçimlerinin olumsuz dönmeye beklenmeyecektir. Kazanç yönetimi yoluyla kaynak sağlayanların işletmeye güveni görece kısa vadede sağlanabilecekken kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları borç verenlerin işletmeye gerçekçi bir biçimde güven duymalarına imkân sunabilecektir. Çünkü sosyal sorumluluğunun bilincinde olmanın dolaylı olarak işletme kazançlarını artıracak olması kaynak sağlayanların da talep edebileceği bir durumdur.

Model I ve II'de kullanılan bir diğer kontrol değişken sahiplik yoğunlaşması değişkenidir. Bu değişken ile işletme sermayesinin az sayıda ortak elinde ne oranda toplandığı ölçülmüştür. Araştırmanın bulgularına göre her iki modelde de sahiplik yoğunlaşması ile isteğe bağlı tahakkuklar arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Bu değişkene yönelik bulgular işletme sahipleri ile işletme yöneticileri arasında yaşanan temsil sorunu ile ilgili olmalıdır. Prior ve diğerleri (2008) kazanç yönetimini temsil sorunu ile iliş-

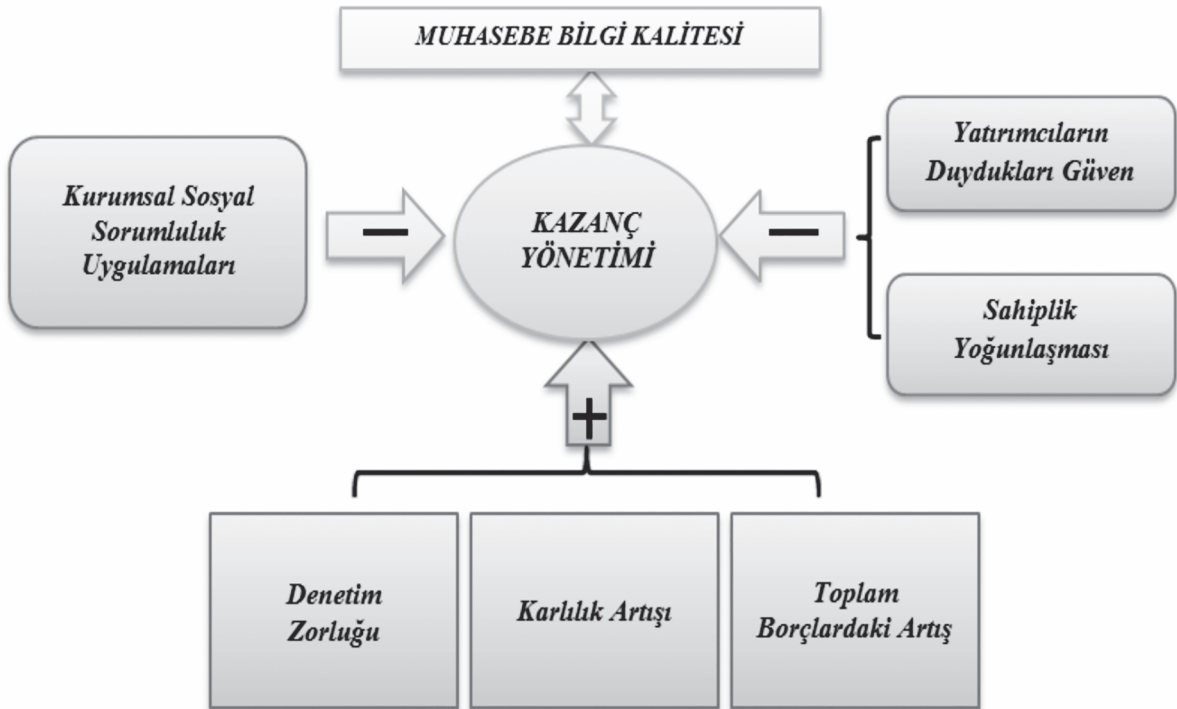
kilendirmiş olup, yöneticilerin kendi çıkarları uğruna işletme sahiplerini yanlış bilgilendirmek için kazanç yönetimine başvurduğunu belirtmişlerdir. Jara ve Lopez (2011) ve Reyna (2012) çalışmalarında özellikle aynı aile üyelerinin ağırlıklı sermaye sahibi olduğu işletmelerde bu ortakların, yöneticilerin faaliyetlerini daha fazla kontrol ettiklerini belirtmektedirler. İşletme sermayesinin az sayıda ortak elinde toplanması ile bu ortakların yöneticiler üzerindeki kontrolleri artmakta ve kazanç yönetimini de kapsayan yanlış bilgilendirmelerin önüne geçilmeye çalışılmaktadır.

Araştırma kapsamındaki işletmelerin önemli bir kısmında sermaye genellikle aynı aile üyelerinin

elinde yoğunlaşmaktadır. Bu durumda sahiplik yoğunlaşması arttıkça kazanç yönetiminin düşmesi şeklindeki araştırma sonuçlarının ne ölçüde geçerli olduğu görülmektedir. Ek olarak söz konusu durum işletme sermayesinin az sayıda ortak elinde belli bir oranda toplanması halinde mümkün olmaktadır. Bu oran aşıldığında yöneticiler ile ortaklar arasında farklı yönetsel sorunlarla karşılaşılabilir.

Bu çalışmada kazanç yönetimi konusunda ilgili literatürde yer almayan bütünsel bir ilişki belirlenmeye çalışılmıştır. Söz konusu ilişkinin gösterilebilmesine imkân tanınması için Şekil 1 geliştirilmiştir.

**Şekil 1: Kazanç Yönetimini Sınırlandıran ve Artıran Unsurlar**



Şekil 1’de gösterildiği gibi, kazanç yönetimi kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının kısıtlaması altındadır. İşletmelerin yasal yaptırımlarla, çıkar gruplarının baskısı altında ya da bu grupları etkileyerek çeşitli kazanımlar elde etmeyi amaçladıkları kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının aynı zamanda bu işletmelerin kazanç yönetimine daha az başvurmalarına neden olması oldukça önemli bir sonuçtur. Bu sonuçla kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının, tahakkuklarda yapılacak değişikliklerle dönem sonu kar rakamlarının istenen düzeyde oluşturulmasının önüne geçilmesinde yani kazanç yönetiminin sınırlandırılmasında önemli bir etken olduğu görülmektedir. Böylece finansal tabloların daha gerçekçi hazırlanabildiği böylece muhasebe bilgi kalitesinin arttığı söylenebilecektir.

Araştırmanın bulguları aracılığıyla kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının öncül amaçları içinde belirtilmemesi ve doğrudan gözlenemesine rağmen muhasebe bilgi kalitesini önemli ölçüde etkilediği somut bir biçimde ortaya konulmuş olmaktadır.

Şekil 1’de gösterilen araştırma bulgularına göre kazanç yönetimini sınırlandıran diğer unsurlar olarak yatırımcıların işletmeye duydukları güven sebebiyle yatırım yapmaya devam etmeleri durumu ve sahiplik yoğunlaşması yer almaktadır. Bunun yanında araştırmada denetim sürecinin zorlaşması, karlılık temelli finansal performansın devamlılığı ve toplam borçlardaki artış işletmeleri kazanç yönetimine yönlendirebilecek yani kazanç yönetimi uygulamalarını artıracak unsurlar olarak belirlenmiştir. Bu durumda kazanç yönetimindeki artışın finansal tablo kullanıcılarına gerçek dışı bilgi sunulması açısından muhasebe bilgi kalitesini düşürdüğü ileri sürülebilir.

## 5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinin kazanç yönetiminin kısıtlanması için önemli bir etken olduğu belirtilmektedir. Ancak bu sonuç çalışmanın kurumsal sosyal sorumluluk kavramına yönelik tartışmalarda bir taraf belirlediği anlamını taşımamaktadır. Zira işletmelerin faaliyetleri sonucunda açığa çıkan olumsuz çevresel ve sosyal etkiler değerlendirildiğinde sosyal sorumluluk uygulamalarının düzeyinin yetersiz olduğu görülmektedir. Ayrıca kurumsal sosyal sorumlulukla ilgili mevcut akademik çalışmalar, işletmelerin “*ne yaptığı, ne yapabileceği ve ne yapması gerektiği*” konularına odaklandıkları ama “*ne yapmamaları gerektiği*” üzerinde fazla durmadıkları gerekçesiyle eleştirilmektedir (Fleming ve Jones, 2013:31).

Devletin çeşitli güç ilişkileri sebebiyle işletmeler üzerinde sosyal sorumluluk açısından yeterli bir baskı unsuru olamaması durumunda, kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının sermayenin emeği ikna etme sürecinde önemli bir etki oluşturabildiği öne sürülmektedir (Ayhan, 2009: 180). Buna göre; toplumsal alginın yönetilmesi için bir araç olarak kullanılabilen kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları, Carroll (1991)’un yaklaşımının aksine karşılık beklemeden yapılan gönüllü ve hayırsever uygulamalar olarak nitelendirilemeyecektir (Ayhan, 2009: 182). Kurumsal sosyal sorumluluğun “*Görünmez El*” (Adam Smith’in Ulusların Zenginliği adlı eserinde tanımladığı arz ve talep dengesinin daima serbest piyasa koşulları sayesinde sağlanabileceğini belirten klasik iktisat yaklaşımı) ve “*Laissez-Faire*” “*Bırakınız Yapsınlar!*” anlamındaki devletlerin piyasa üzerindeki kısıtlamalarının en aza indirilmesi gereğini savunan klasik iktisat yaklaşımı) uygulamaları için bir araç olarak kullanıldığı da

iddia edilmiştir (Fleming ve Jones, 2013:31). Bu açıdan değerlendirildiğinde kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları çıkar gruplarının işletme üzerindeki baskısını en aza indirerek serbest piyasanın yeni *Görünmez El'i* olmaktadır. Devletin işletme üzerindeki kontrolünü etkisizleştirebilen bu uygulamalar, *Laissez-Faire*'in başka bir ifadesi biçiminde değerlendirilmektedir.

Yukarıda yer alan eleştiriler, kurumsal sosyal sorumluluk kavramının, işletme yönetimleri açısından hem bilinç düzeyinde hem de uygulama boyutunda değişim ve gelişime ihtiyaç duyduğunu ifade eden görüşlere yönelik örneklerden bazılarıdır. Bununla birlikte mevcut çalışmalar da bir kısım eksiklikler barındırmaktadır. Öyle ki işletmelerde yapılan sosyal sorumluluk açıklamalarının genellikle çok dar kapsamlı bilgiler içerdiği görülmektedir. Nitekim, araştırma kapsamında bazı işletmelerin her yıl benzer, kısa ve üstü kapalı sosyal sorumluluk açıklamaları yaptıkları belirlenmiştir. Bu açıklamalar çevreye zarar verilip verilmediği ya da aleyhte açılan bir davanın olup olmadığıyla ilgili kısa açıklamalar olup işletmelerin sosyal sorumluluk uygulamalarının boyutu hakkında ayrıntılı ve gerçekçi bir fikir verememektedir.

Kurumsal sosyal sorumluluk ve kazanç yönetimi arasında kurulan ilişki araştırmanın esasını oluşturmuş, muhasebe bilgi kalitesi bağlamında söz konusu ilişkinin işletmelerin finansal performanslarına yansımaları değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının niteliğine, raporlanmasına ve kazanç yönetiminin kısıtlanmasına yönelik olarak aşağıda bir kısım öneriler yer almaktadır. Bunlar;

Kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının sadece hayırseverlik faaliyetleri olarak değil, işletmenin bu uygulamaları topluma ve doğal çev-

reye olan olumsuz etkilerini kısmen giderebilmesi amacıyla gerçekleştirdiğine yönelik bir bilinç oluşturulmalı,

- Kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporu” biçiminde ve daha ayrıntılı olarak hazırlanması sağlanmalı,
- İşletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk raporları finansal tablo hüviyetinde ve rakamsal boyutuyla sunulmalı,
- Muhasebe meslek mensupları kurumsal sosyal sorumluluk raporlarını/tümleşik raporları hazırlayabilecek mesleki eğitimden geçirilmeli,
- Sermaye piyasalarının gelişmişlik düzeyi ile muhasebe bilgi kalitesi arasında pozitif bir ilişki olduğundan Türkiye’de sermaye piyasalarının etkinliğinin artırılması için gerekli çalışmalar hızlandırılmalı,
- Yatırımcıyı ve diğer finansal tablo kullanıcılarını daha etkin bir biçimde koruyacak ve daha caydırıcı bir niteliğe sahip yasal düzenlemeler hayata geçirilmeli,
- Muhasebe standartları, açık ve anlaşılabilir bir dille yazılmalı, gerçeğe uygun değer kavramı, geri kazanılabilir tutar vb. ölçeklerin hesaplanmasında somut yöntemler belirlenmeli,
- Kayıt ve raporlama düzensizliklerinin önlenmesine yardımcı olan etkin bir iç kontrol yapısı kurulmalı ya da mevcut iç kontrol yapısının etkinliği artırılmalı,
- Türkiye’de anonim şirketlerin yönetim kurullarında oluşturulan komite sayıları artırılmalı, özellikle denetim komitelerinin işlevselliği sağlanmalıdır.

İnceleme yapılan işletme sayısı ve elde edilen veri seti, zaman aralığı, değişken sayısı ve kullanılan yöntem açısından bir kısım kısıtları bulunmakta, araştırma sonuçlarının daha doğru bir biçimde değerlendirilebilmesi için bu kısıtların dikkate alınması gerekmektedir. Araştırma BİST Sınai Endeksi kapsamındaki işletmelerden elde edilen veri setiyle sınırlandırılmış olup, 2005-2012 yılları arasında 8 yıllık bir zaman aralığına

sahiptir. Takip edecek araştırmalarda incelenecek işletme sayısı artırılarak daha geniş boyuta sahip bir veri seti elde edilebilir. Kullanılan değişkenler içinde özellikle farklı kontrol değişkenler kullanılarak bunların analize etkisi değerlendirilebilir. Araştırmada ekonometrik analiz yöntemlerinden biri olan Panel Veri Analizi yöntemi kullanılmış olup, farklı istatistik ya da ekonometrik analiz yöntemleri de tercih edilebilir.

**KAYNAKÇA**

- Ajina, Aymen ve diğerleri, "Guiding through The Fog: Does Annual Report Readability Reveal Earnings Management?", *Research in International Business and Finance*, 2016, Number 38, s. 509-516.
- Aydeniz, Şule, "Makroekonomik Göstergelerin Firmaların Finansal Performans Ölçütleri Üzerindeki Etkisinin Ölçülmesine Yönelik Bir Araştırma: İMKB'ye Kote Gıda ve İçecek İşletmeleri Üzerine Bir Uygulama", *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2009, Cilt 27, Sayı 2, 263-277.
- Ayhan, Berkay, "Siyasal İktisat ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk", *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2009, Cilt 9, Sayı 2, 173-187.
- Baltagi, Badi H., *Econometric Analysis of Panel Data*, 3<sup>th</sup> Edition, Chichester: John Wiley & Sons Ltd. 2005.
- Barber, Brad M. ve Lyon, John D., "Detecting Abnormal Operating Performance: The Empirical Power and Specification of Test Statistics", *Journal of Financial Economics*, 1996, Volume 41, Number 3, s.359-399.
- Beaudoin, Cathy A., *Earnings Management: The Role of The Agency Problem and Corporate Social Responsibility*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Drexel University, 2008.
- Becchetti, Leonardo ve diğerleri, "Corporate Social Responsibility and Stock Market Efficiency", *Centre for Economic and International Studies*, 2012, Volume 10 Number 6, s.1-31.
- Berman, Shawn L. ve diğerleri, "Does Stakeholder Orientation Matter? The Relationship Between Stakeholder Management Models and Firm Financial Performance", *Academy of Management Journal*, 1999, Volume 42, Number 5, s. 488-506.
- Blodgett, Mark S. ve diğerleri, "Sustaining The Financial Value of Global CSR: Reconciling Corporate and Stakeholder Interests in a Less Regulated Environment", *Business and Society Review*, 2014, Volume 119, Number 1, s. 95-124.
- Bozzolan, Saverio ve diğerleri, "Corporate Social Responsibility and Earnings Quality: International Evidence", *The International Journal of Accounting*, 2015, Number 50, s.361-396.
- Canbaş, Serpil ve diğerleri, "Tobin Q Oranı ve Günümüzde İşletme Kararları Açısından Önemi", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2004, Cilt 13, Sayı 2, s.57-73.
- Caramanis, Constantinos ve Lennox, Clive, "Audit Effort and Earnings Management", *Journal of Accounting and Economics*, 2008, Number 45, s.116-138
- Carroll, Archie B., "The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward The Moral Management of Organizational Stakeholders", *Business Horizons*, July-August 1991, s.39-48.
- Chih, Hsiang-Lin ve diğerleri, "Corporate Social Responsibility, Investor Protection, and Earnings Management: Some International Evidence", *Journal of Business Ethics*, 2008, Number 79, s. 179-198.
- Dechow, Patricia M. ve diğerleri, "Detecting Earnings Management", *The Accounting Review*, 1995, Volume 70, Number 2, s.193-225.
- Dehning, Bruce ve diğerleri, "The Financial Performance Effects of It-Based Supply Chain Management Systems in Manufacturing Firms", *Journal of Operations Management*, 2007, Volume 25, Number 4, 806-824.
- Fishman, J., Gannon, G. ve Vinning, R., "Ownership Structure and Corporate Performance: Australian Evidence", Unpublished Working Paper, Social Science Review Network, 2005.
- Fleming, Peter, Jones, Marc T., *The End of Corporate Social Responsibility-Crisis&Critique*, SAGE Publications Ltd, London, UK, 2013.
- Gargouri, Rim Makni ve diğerleri, "The Relationship between Corporate Social Performance and Earnings Management", *Canadian Journal of Administrative Sciences*, 2010, Volume 27 Number 4, s. 320-334.



- Gençoğlu, Ümit Gücenme ve Ertan, Yasemin, “Muhasebe Kalitesini Etkileyen Faktörler ve Türkiye’deki Durum”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 2012, Number 53, s. 1-24.
- Gras-Gil, Ester ve diğerleri, “Investigating The Relationship Between Corporate Socialresponsibility and Earnings Management: Evidence from Spain”, *Business Researc Quarterly* 2016, BRQ-51, 1-11, <http://dx.doi.org/10.1016/j.brq.2016.02.002>.
- Gürol, Yonca ve diğerleri, “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramı ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Konuya Bakış”, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 2010, Sayı 43, s. 135-162.
- Hayaloğlu, Pınar, İktisadi Büyüme Sürecinde Kurumsal Yapının Rolü: Literatür ve Uygulama, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- Hoffman, Andrew J. ve Jennings, P. Devereaux, “The BP Oil Spill as a Cultural Anomaly? Institutional Context, Conflict and Change”, *Ross School of Business Working Paper*, 2010, No:1151, <http://ssrn.com/abstract=1706096> (21.09.2015).
- Hong, Yongtao ve Andersen, Margaret L., “The Relationship Between Corporate Social Responsibility and Earnings Management: An Exploratory Study”, *Journal of Business Ethics*, 2011, Volume 104, Number 4, s. 461-471.
- Hribar, Paul ve Collins, Daniel W., “Errors in Estimating Accruals: Implications for Empirical Research”, *Journal of Accounting Research*, 2002, Volume 40, Number 1, s. 105-134.
- Hsiao, Cheng, *Analysis of Panel Data*, Cambridge University Press, 2<sup>nd</sup> Edition, NewYork, USA, 2002.
- Jara, Mauricio ve Lopez, Felix J., “Earnings Management and Contests for Control: An Analysis of Evropean Family Firms”, *Journal of Centrum Cathedra*, 2011, Volume 4, Number 1, s. 100-120.
- Jaggi, Bikki ve diğerleri, “Family Control, Board Independence and Earnings Management: Evidence Based on Hong Kong Firms”, *Journal of Accounting and Public Policy*, 2009, Number 28, s. 281-300.
- Jones, Jennifer J., “Earnings Management During Import Relief Investigations”, *Journal of Accounting Research*, 1991, Volume 29, Number 2, s.193-228.
- Karacaer, Semra ve Özek, Pelin, “Denetim Firmasının Büyüklüğü ve Kar Yönetimi İlişkisi: İMKB Şirketleri Üzerinde Ampirik Bir Araştırma”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 2010, Sayı 48, 60-74.
- Khajavi, S. ve Bayazidi, A., “Investigating the relationship between Earnings Management and Corporate Social Responsibility of Accepted Companies in Tehran Stock Exchange, *Journal of Accounting Advances*, 2011, Volume 3 Number 1.
- Kim, Yongtae ve diğerleri, “Is Earnings Quality Associated with Corporate Social Responsibility?”, *The Accounting Review*, 2012, Volume 87, Number 3, 761-796.
- KLD, “KLD Ratings Data: Inclusive Social Rating Criteria”, 2003, [https://datalib.library.ualberta.ca/data/KLDRatings/Ratings%20Criteria%20Description\\_All%20Years.pdf](https://datalib.library.ualberta.ca/data/KLDRatings/Ratings%20Criteria%20Description_All%20Years.pdf) (22.08.2013).
- Liu, Qiao ve Lu, Zhou, “Corporate Governance and Earnings Management in the Chinese Listed Companies: A Tunneling Perspective”, *Journal of Corporate Finance*, 2007, Number 13, s. 881-906.
- Mackey, Alison ve diğerleri, “Corporate Social Responsibility and Firm Performance: Investor Preferences and Corporate Strategies” *Academy of Management Review*, 2007, Volume 32, Number 3, s.817-835.
- Mahoney, Lois ve diğerleri, “Corporate Social Performance, Financial Performance for Firms That Restate Earnings”, *Issues in Social and Environmental Accounting*, 2008, Volume 2, Number 1, s. 104-130.
- McDermott, Katie E., *Financial Reporting Quality and Investment in Corporate Social Responsibility*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kenan-Flagler School of Business, University of North Carolina, 2012.

Memiş, Mehmet Ünsal ve Çetenak, Emin Hüseyin, “Kurumsal Yönetimin Kazanç Yönetimi Uygulamaları Üzerine Etkisi: İMKB’de İşlem Gören Şirketler Üzerine Uygulama”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2012, Cilt 21, Sayı 3, s. 205-224.

Mulford, Charles W. ve Comiskey, Eugene E., *The Financial Numbers Game, Detecting Creative Accounting Practices*, John Wiley&Sons. Inc., New York, USA 2002.

Oikonomou, Ioannis ve diğerleri, “The Effects of Corporate Social Performance on The Cost of Corporate Debt and Credit Ratings”, *The Financial Review*, 2014, Number 49, s. 49-75.

Prior, Diego ve diğerleri, “Are Socially Responsible Managers Really Ethical? Exploring The Relationship Between Corporate Social Responsibility and Earnings Management”, *Corporate Governance*, 2008, Volume 16, Number 3, s.160-177.

Rahmawati ve Dianita, Putri Septia, “Analysis of The Affect of Corporate Social Responsibility on Financial Performance with Earnings Management as a Moderating Variable”, *Journal of Modern Accounting and Auditing*, 2011, Volume 7, Number 10, s.1034-1045.

Reyna, Juan Manuel San Martin, “An Empirical Examination of Ownership Structure, Earnings Management and Growth Opportunities in Mexican Market”, *International Journal of Business and Social Research*, 2012, Volume 2, Number7, s. 103-123.

Scholtens, Bert ve Kang, Feng-Ching, “Corporate Social Responsibility and Earnings Management: Evidence from Asian Economies”, *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 2012, Number 20, s. 95-112, DOI: 10.1002/csr.1286

Tendeloo, Brenda Van ve Vanstraelen, Ann, “Earnings Management Under German GAAP versus IFRS”, *European Accounting Review*, 2005, Volume 14, Number 1, s. 155-180.

Ünlü, Ulaş ve diğerleri, “Yönetici Sahipliği ve Firma Değeri: İMKB için Ampirik Bir Uygulama”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 2011, Volume 66, Number 2, s. 201-214.

Wang, Mingzhu, “Which Types of Institutional Investors Constrain Abnormal Accruals?”, *Corporate Governance: An International Review*, 2014, Volume 22, Number 1, s.43-67.

Welch, E., “The Relation Between Ownership Structure and Performance in Listed

Australian Companies”, *Australian Journal of Management*, 2003, Volume 28, Number 3, s. 287-305.

Yaşar, Alparslan, Bağımsız Dış Denetim Kalitesinin Kar Yönetimi Üzerine Etkisi: İMKB’de Kayıtlı İşletmeler Üzerine Bir Uygulama, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

Yip, Erica ve diğerleri, “Corporate Social Responsibility Reporting and Earnings Management: The Role of Political Costs”, *Australasian Accounting Business and Finance Journal*, 2011, Volume 5, Number 3, s.17-33.

Vickery, Shawnee K. ve diğerleri, “The Effects of An Integrative Supply Chain Strategy on Customer Service and Financial Performance: An Analysis of Direct Versus Indirect Relationships”, *Journal of Operations Management*, 2003, Volume 21, Number 5, s. 523-539.